

УДК 339.9

РЕВЕНКО АНАТОЛІЙ,*кандидат економічних наук, доцент,**Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ*

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА: ТЕНДЕНЦІЇ І ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

У статті розглянуто основні тенденції і виклики в контексті міжнародної економічної системи на сучасному етапі. Особлива увага приділена аналізу ситуації в міжнародній торговельній сфері, осмисленню викликів, перед якими опинилася міжнародна економічна система, з урахуванням ефекту глобалізації, розкриттю феномену "нового" економічного регіоналізму, а також виокремленню наслідків впливу світової фінансової кризи на міжнародну економічну ситуацію сьогодні.

Ключові слова: міжнародні відносини; міжнародна економічна система; міжнародна торгівля; глобалізація; економічна регіоналізація; фінансова криза.

Постановка проблеми. Економічні системи, як необхідний і ефективний інструмент людської цивілізації в процесі її становлення, призначені для регулювання відносин, котрі виникають між людьми під час створення й споживання матеріальних і нематеріальних цінностей та послуг. Завдяки різним формам соціального відтворення на практиці в межах відповідних правил гри людство існує і прогресує, через що до внутрішнього змісту економічної системи можна віднести комплекс чітко встановлених зв'язків, спрямованих на забезпечення відносин, що виникають в умовах виробництва, розподілу, обміну та споживання відповідних цінностей і послуг.

Специфіка економічної системи залежить не лише від організації, але й від підходів і методів вирішення економічних проблем, від моделі обміну й передання відповідної інформації, наскільки швидко й ефективно вона отримується та засвоюється (спонтанно й хаотично або централізовано й регульовано). Це важливий аспект, адже саме від підходів, що лежать в основі трансляції й отримання інформації, залежить те, наскільки економічна система відповідає духові часу, а суспільство, окремий регіон чи світ готові до викликів майбутнього. І якщо вже говорити про сьогоднішнє, коли з урахуванням нових викликів порушується питання про класифікацію економічних систем, то можна виявити діалектичний зв'язок між формою економіки, яка швидко реагує на трансформації і запити (з точки зору спонтанності та природного ладу координації), та командною формою, коли уряд намагається втручатися в процеси (з точки зору конкретного регулювання й ретельної рецептури).

Що стосується міжнародної економічної системи, то вона представлена як набір ринків, до характерних ознак яких можна віднести, по-перше, свободу її суб'єктів - виробників (дистриб'юторів) та споживачів; по-друге, необмежену кількість учасників; по-третє, повне інформування суб'єктів про умови ринку; по-четверте, мобільність ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових). І все це на тлі нових глобалізаційних тенденцій, які впливають на національний та міжнародний формат економічних відносин.

Безперечно, потрібно враховувати той факт, що з початком нового тисячоліття, а особливо в період 2015-2017 рр. відбулися докорінні зміни у світовій економіці та політиці. Усе частіше лунають тези про новий етап розвитку, який призводить до трансформацій економічних, соціально-політичних і інституційних засад світового порядку, що стосуються як розвинених країн (США і країн Європейського Союзу), так і країн з перехідною економікою, котрим потрібні радикальні реформи задля підвищення конкурентоспроможності національної економіки відповідно до вимог часу. Як зауважує С. Біла [6, р. 8], однією з ключових проблем на цьому тлі залишається дилема: "неопротекторство", або "відкрита" економіка, котра ставить перед вибором - будувати національно орієнтовану економіку, рухатися в напрямку поглиблення міжнародного розподілу трудових процесів і розвитку міжнародного співробітництва або, все ж таки, намагатися віднайти бажаний у конкретній ситуації баланс.

Неможливо не погодитися з тим, що початок ХХІ ст. пройшов під знаком тотального впливу об'єктивних законів розвитку глобалізації, і це відбилося й продовжує відбиватися на міжнародній економічній системі. Міжнародні економічні відносини все більше зазнають впливу мережі транснаціональних корпорацій і транснаціональних банків, яка зумовлює розвиток міждержавних довгострокових виробничих зв'язків, стратегічні альянси, угоди про співробітництво, формування агрегації кластерів і т. ін. Практика підтверджує ситуацію, котра пов'язана з достатньо швидкими, радикальними та суперечливими змінами в структурі міжнародної торгівлі, фінансовій і банківській сфері (особливо після світової кризи 2008 р.), міграційній політиці, у контексті національних і регіональних економічних платформ, у сфері світового виробництва, зокрема, якщо згадати потужний вплив NBIC-технологій тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Усі ці аспекти постають об'єктом дослідження різних груп учених, котрі прагнуть зрозуміти на рівні формування дискурсу міждисциплінарних студій, у чому полягає специфіка системи міжнародних економічних відносин, беручи до уваги події останніх 15-20 років, що пройшли під

впливом глобалізаційного та технологічного трендів. Ситуація в міжнародній торгівлі аналізується у працях Ф. Аккермана, К. Акамацу, К. Галлахера, І. Дюмулена, Дж. Лафта, Р. Маєра, Г. Міне та ін. Осмисленням трансформації міжнародної економічної системи на тлі глобалізації займаються П. Вайрінен [23], Ч. Вольф мол. [24], П. Діккен [10], С. Гілл [12], Р. Кілі [17], П. Марфлі [17], Т. Сміт, П. Тайлор, П. Шварц та ін. Економічна регіоналізація досліджується в роботах Г. Андергілла, Ф. Батлера, Т. Гейгера, А. Гембла [11], П. Катзенштайна [15-16], Д. Кеннеді, В. Коулмана, А. Крюгера, Д. Міттелмана [18], А. Пейна [11], М. Шиффа та ін. Уплив фінансової кризи на міжнародні економічні відносини, відлуння якого відчувається й сьогодні, розглядається у працях А. Абіада [2], Г. Гессена [21], П. Зейнана, А. Кальтенбрунера і М. Ніссанке [14], Д. Лі [2], А. Моді [2], А. Петровича і Р. Татша [19], Н. Франка [21], Р. Хамвея [13] та ін., у численних звітах і аналізах МВФ за різні роки.

Оскільки в межах однієї статті неможливо охопити весь спектр питань, пов'язаних зі становищем міжнародної економічної системи на початку XXI ст., ми спробуємо зупинитися, на нашу думку, на найбільш показових аспектах, що характеризують специфіку цієї системи на сучасному етапі. Ураховуючи це, **метою** статті ми бачимо концептуальний аналіз основних викликів і тенденцій у межах міжнародної економічної системи сьогодні. Ця мета реалізується в таких завданнях: по-перше, розглянути ситуації в міжнародній торговельній сфері, по-друге, розібрати ті виклики, перед якими опинилася міжнародна економічна система, ураховуючи глобалізацію, по-третє, проаналізувати економічний регіоналізм і, по-четверте, осмислити наслідки впливу світової фінансової кризи на міжнародну економічну ситуацію сьогодні.

Виклад основного матеріалу. Упродовж кількох останніх десятиліть зміни, що відбулися у виробництві товарів та послуг, призвели до поглибленого перегляду традиційного аналізу щодо розвитку міжнародної торгівлі. З моменту укладання Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (англ. General Agreement on Tariffs and Trade, GATT, ГАТТ) у 1947 р., новий ландшафт поступово прийшов на зміну світу минулого, який вирізнявся п'ятидесятирічним регулюванням, що розпочалося наприкінці Другої світової війни. Слід розуміти чітку відмінність між цими двома світами: технологія мала значний вплив на розташування виробничих систем [3, р. 56]. Невідворотна рушійна сила глобалізації торгівлі та технологічна еволюція суттєво змінили карти міжнародної торгівлі. Нові технології, зокрема контейнер чи Інтернет у галузі логістики й комунікації, знизили вартість дистанції, підвищуючи тим самим ефективність торгівлі та міжнародного розподілу праці. Один із таких прикладів - заміна поршневих двигунів на літаки з реактивними двигунами, що скоротило витрати на транспорт у п'ятдесят разів за останні п'ятдесят років. Сьогодні відправлення контейнера з Марселя до Шанхая коштує менше, ніж його переміщення в Авіньйон. Постійний прогрес в інформаційно-комунікаційних технологіях, на кшталт масового використання персональних комп'ютерів і смартфонів, також сприяв швидким змінам світових моделей виробництва та споживання.

Тенденція до зменшення вартості дистанції в міжнародній торгівлі де-факто буквально ліквідувала традиційну парадигму, відповідно до якої мешканці інших країн "віддалені" від нас у географічному та геополітичному аспектах, що нібито гальмувало торгівлю. Але подібний аргумент нині застарілий. Насправді стан торгівлі та розвиток ланцюгів додаткової вартості мали серйозний вплив на місце розташування товарів і послуг у тому

плані, що вже не так просто, як колись, оцінювати додану вартість товару чи послуги, котрі походять з усього світу. Усесвітній середній імпорتنий об'єм експорту зріс із 20 %, що було двадцять років по тому, до 40 % сьогодні, і, схоже, зростання відбуватиметься й надалі, сягнувши позначки 60 % через двадцять років. Про які висновки йдеться з огляду на цю еволюцію, як не про той факт, що капіталізм скоро закінчиться вбивством меркантилізму, ідеологічний "осад" якого час від часу продовжує заважати нашому мисленню? Справа не в тому, що старі ідеї комерційної спадщини, які дійсно керували концепцією і регулюванням світової торгівлі, завжди були помилковими, дискредитуючи імпорту на користь експорту. Пристати на позиції такого мислення сьогодні означає демонструвати один недолік, згідно з яким імпорту становить майже половину експорту країни. Іншими словами, відроджувати дистанцію, обмежуючи торгівлю через збільшення оподаткування іноземних витрат, у сьогоднішніх реаліях принаймні помилково [13].

Серед іншого спостерігається зниження тарифів і підвищення нормативів. Система стала більш гнучкою, мобільність збільшилася, а митні збори стали довгими. Це спостереження частково пояснює масштабне скорочення глобального рівня митних зборів із моменту початку ГАТТ. Середньозважений об'єм митних зборів із торгівлі сьогодні становить менше 5 %. Адміністративні обмеження та іммобілізація на кордоні, скорочення яких було предметом серйозного обговорення в межах урядової конференції СОТ на Балі наприкінці 2013 р., становлять у середньому затрати, котрі майже удвічі перевищують номінальну вартість митних зборів. Перешкоди торгівлі мають набагато менше спільного з митними зборами чи адміністративними витратами перетину кордону порівняно з регуляторними відмінностями в таких різноманітних сферах як охорона здоров'я, безпека та навколишнє середовище [13].

Застосування запобіжних принципів стосовно міжнародної торгівлі породжує нові проблеми, що явно суперечать ідеологічному нейтралітету, який регулює встановлення перешкод для меркантильного світу. У межах нового ландшафту партнерам не потрібно скорочувати витрати й оптимізувати прибутки, які вони повинні забезпечити, щоб уможливити дію політично обумовлених стандартів. Посилання на принцип обережності на цьому етапі підпадає під процес регулювання торгівлі, виходячи з логіки обґрунтування управління ризиками відповідно до морального або культурного партнера, який знаменує радикальний розрив із нейтралітетом, що необхідний для міжнародної торгівлі, заснованій на традиційному підході. Ситуація навколо дизельного палива в Європі та США демонструє вагу та відмінності колективних переваг: піклуючись про чистоту довкілля, американці віддають перевагу бензиновим двигунам на противагу дизельним, тоді як європейці, навпаки, машинам із дизельним двигуном, при цьому сплачуючи податок на дизельне паливо, якого в США немає. Різниця в нормативних документах указує на радикально відмінну ситуацію від попередньої системи, в основі якої знаходився інтелектуальний підхід, кінцева мета якого - скасування всіх митних зборів.

З іншого боку, підхід, що ґрунтується на регуляторних обмеженнях, по суті зводиться до підвищення стандартів і рівня захисту, щоб відповідати прогресивним темпам розвитку. Лише в харчовій промисловості дотримання стандартів стає пріоритетною вимогою, коли поставки або виробництво рухаються вгору. Формування колективних переваг тісно пов'язане зі зрос-

танням доходів. Чим розвиненішою є країна, тим обережнішою є стратегія щодо правил, які стоять на шляху торгівлі. Сьогодні прагматизм диктує логіку винятку з правил на основі переваг, що впливають з розвитку торгівлі. Те, що нині має значення, так це зменшення різниці між наборами правил (інструкцій). Наприклад, жоден єврокомісар ніколи не захищав би диференціацію максимально допустимої кількості пестицидів в імпортованих квітах в інтересах менш розвинених країн від імені торговельної політики, що орієнтована на розвиток. Максимальний рівень дозволених пестицидів, установлений Європою і контрольований на кордоні, не зміниться залежно від походження імпорту. Іншими словами, ми більше не можемо диференціюватися. Висновок, який варто зробити в цій ситуації, що з високими тарифами і ще більш жорстким регуляторним полем залишається все менше можливостей для переговорів шляхом взаємної концесії [22, р. 171].

У цілому можна констатувати, що, незважаючи на розширення торгівлі між країнами, котре певною мірою пом'якшило міжнародні конфлікти, принаймні в тих форматах, що пережило ХХ ст., усе ще залишаються серйозні проблеми. Торговельні суперечки між Китаєм і США часом загрожують дестабілізації міжнародної системи. Навіть серед країн, що поділяють спільну ідеологічну платформу, таких як США, Європейський Союз чи Японія, виснажливі торговельні суперечки лише погіршують їхні економічні відносини. Отже, торгівля, котре приносить взаємну користь, має здійснюватися обережно, інакше вона перетвориться на предтечу регресу.

Безумовно, є виклики, які пов'язані з глобалізацією. Попри поліваріантність у межах семантичного поля терміна "глобалізація", на простому словниковому рівні ним позначається "акт, процес або політика створення чогось світового масштабу чи застосування". Сам термін уперше з'являється в роботах соціолога Рональда Робертсона в 1985 р. Відтоді починає використовуватися в наукових дискусіях і лише на початку 1990-х рр. набуває популярності.

Глобалізація відзначається посиленням соціальних відносин в аспекті того, що місцеві події детермінуються тими, котрі не обмежуються станом "тут-і-зараз", зменшенням важливості національних кордонів і появою нового формату ідентичності (позарегіонального і транснаціонального), швидким і широким розповсюдженням технологій, збільшенням об'єму міжнародних потоків капіталу, торгівлі і т. ін. Пропонуючи синкретичну дефініцію такого феномену, Ч. Вольф мол. зауважує: "Глобалізація - це збільшення швидкості, частоти й масштабів доступу до національних ринків з боку національних конкурентів" [24, р. 5].

Незважаючи на те, що йдеться про прискорення й посилення механізмів, процесів та дій, які сприяють глобальній взаємозалежності, політичній та економічній інтеграції, про детериторіалізацію суспільно-політичного, економічного та культурного життя, помилково визначати глобалізацію з позицій детермінізму. Як існують потужні сили інтеграції, що проявляються через скорочення дистанції в глобальному масштабі, так є й сили розпаду [23, р. 64].

Попри брак усталеного консенсусу, усе ж виділяють низку певних характеристик глобалізації, серед яких, по-перше, розвиток свідомості світу як єдиного місця (відображається у фразах "глобальне село" і "глобальна економіка"), де зв'язок між територіальними кордонами зараз практично миттєвий; по-друге, вплив нових інформаційно-комунікаційних технологій, які покращують доступ до закордонних ринків, спрощують як ви-

робництво та розподіл товарів, так і торгівлю іноземною валютою; по-третє, посилення більш тісної співпраці між людьми на наднаціональному рівні, що спричинено такими проблемами, як глобальне потепління, міжнародна торгівля наркотиками і тероризм; по-четверте, руйнування культурних відмінностей, те, що сучасні соціологи називають кока-коліацією чи макдональдизацією глобальної культури (Coca-Colaisation or McDonaldisation of global culture). Глобалізація послаблює спроможність суверенної держави здійснювати незалежні політичні дії, що особливо актуально в царині економічної політики. Ідея внутрішньої економіки, яка охоплює чітко визначені кордони та управляється державою, нині застаріла [17, р. 39].

Сьогодні внутрішня економічна політика підпорядкована світовому ринку, натомість держава втрачає контроль над останнім, намагаючись впливати на ці процеси, ризикує дезінвестувати рух капіталу. Коротше кажучи, глобалізація сприяє радикальному перетворенню наявних економічно-політичних структур у міжнародні відносини, де системи ефективного мислення і дії не можуть бути обмежені конкретними географічними кордонами. У цьому сенсі глобалізація є багатогранною, складною і динамічною концепцією, серед найважливіших причин якої - ліберальний капіталізм і революція в інформаційно-комунікаційних технологіях [10, р. 311]. За всіма прогнозами це є безперервний процес, який створює тенденції, що суттєво трансформують суспільство. Поява технологій поєднання і зменшення торговельних та інвестиційних бар'єрів у всьому світі є основною тенденцією. Ця та інші, які асоціюються з глобалізацією, по суті, змінили макромасу суспільства, коли йдеться про різні сегменти соціального буття.

Учені не мають згоди щодо витоків глобалізації: одні вбачають її появу ще на ранніх етапах західної цивілізації, інші пов'язують з появою сучасної державної системи, а треті наголошують на важливості в цьому відношенні прокладання першого трансатлантичного телеграфного кабелю в середині ХІХ ст. Тим не менш, сьогодні глобалізація вирізняється особливою швидкістю та інтенсивністю змін, про що свідчать темпи збільшення кількості неурядових організацій. На початку минулого століття їх було 170, а сьогодні ця цифра становить близько 5500.

Оцінки глобалізації відрізняються. Для деяких це кодове слово американської гегемонії і звільнення транснаціональних корпорацій від ефективного контролю та регулювання, що є основним аргументом антиглобалістичних рухів останніх років. Для інших це потенційна сила для процвітання та більшої рівності через розширення капіталізму. Деякі ліберальні активісти інтерпретують її як засіб для просування універсальних прав людини та миру в усьому світі, а деякі фахівці з культури вбачають у глобалізації згубну силу, що загрожує виживанню місцевих культур і способу життя.

З-поміж усього правдою є те, що не всі виграють від глобалізації. Щоб повністю скористатися її перевагами, потрібен як капітал, так і доступ до технологій. Багато держав у міжнародній системі не мають цього. Що вже говорити про велику частину населення планети, яка не має доступу до телефону. Бути "в мережі" - це не сенс життя тих, хто мешкає в найбільш бідніших країнах "третього світу". Іншими словами, глобалізація, можливо, не буде глобальною, у кращому разі її поширення і вплив є нерівномірними [12, р. 405]. З точки зору Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) існує багато не вирішених питань щодо глобалізації, серед яких і її зв'язок з демократією. Якщо глобалізація дійсно

послаблює здатність держав приймати автономні економічні та політичні рішення, тоді можна стверджувати, що вона є небезпечною антидемократичною силою.

Неможливо обійти увагою й економічний регіоналізм, який сьогодні в моді. Усе частіше лунає інформація про укладання угод між країнами однієї групи чи групами країн між собою з метою поглиблення економічних зв'язків шляхом усунення торговельних та інвестиційних перешкод. Яким є зв'язок регіоналізму на сучасному етапі й багатосторонньої системи, яка його користь для світової економіки?

Термін "регіоналізм" означає активізацію політичних та / або економічних процесів співпраці між державами й іншими суб'єктами в окремих географічних регіонах, що найчастіше представлена в контексті торговельних потоків. Із початком 80-х рр. XX ст. світова економіка почала перетворюватися на триполюсну, коли більш ніж 85 % світової торгівлі зосереджувалося в трьох регіонах: Східній Азії, Західній Європі та Північній Америці. Водночас у цих сферах здійснювалися спроби регіональної інтеграції, зокрема поглиблення й розширення європейської економічної інтеграції, прогресивна взаємозалежність між трьома країнами Північної Америки (США, Канада, Мексика), трансформація Асоціації держав Південно-Східної Азії (ASEAN) є прикладами цього. Разом із тим, інші регіони поступово втрачали свою частку на світовому ринку настільки, що наприкінці минулого століття становили приблизно одну десяту обсягу світової торгівлі [11, р. 33-37].

Регіон можна сприймати як просторову концепцію, що обумовлюється поєднанням географічної близькості, щільності взаємодій, загальної інституційної структури та спільної культурної ідентичності. Усі регіони можна визначити емпірично, спираючись на дані про спільні взаємодії, такі як торговельні потоки, подібність атрибутів суб'єктів і спільні цінності та досвід. Але слід також мати на увазі, що регіони є динамічними суб'єктами. Це не стільки вимірювані будівельні блоки міжнародного порядку, скільки просторово визначені культурні, економічні та політичні конструкції, характер і функції яких із часом змінюються [16, р. 129]. І термін "регіоналізм" відображає динамічні аспекти регіональної співпраці, що визначаються як зростання соціально-економічної взаємодії, регіональної ідентичності та свідомості. Регіоналізм спричиняється зростанням потоку товарів, людей та ідей у просторовій одиниці і, таким чином, стає більш інтегрованим і згуртованим. Він може розвиватися "знизу" (від рішень компаній інвестувати і людей, котрі переміщуються в межах регіону) або "згори" (від політичних, державних зусиль щодо створення згуртованих регіональних підрозділів та спільної політики для них).

Усі ті, хто сьогодні пише про регіоналізм, зауважують його сильне зростання майже в кожній частині світу. Ця тенденція, яку іноді зображують як "друге пришестя" регіоналізму (перше відбулося в 1960-х рр.) пояснюється низкою чинників: імовірно послаблення американської матеріальної гегемонії, завершення холодної війни, підйом Азіатсько-Тихоокеанського регіону та переорієнтація стратегій розвитку на третій світ за допомогою експорту сприяли більшій децентралізації міжнародної системи. Це, у свою чергу, посилило автономію регіонів та їхніх домінуючих суб'єктів. У межах стандартних аргументів на користь регіоналізму можна навести як мінімум створення Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (NAFTA), поглиблення інтеграції в Європейському Союзі та зростаючу економічну взаємозалежність у Східній Азії [15, р. 44].

Регіональне співробітництво також може перетво-

ритися на противагу нерівномірній глобалізації світової економіки. Нарешті, регіоналізм може бути реакцією домінуючих держав, які намагаються співпрацювати з місцевими суб'єктами, надаючи їм особливі привілеї. Основна дискусія про регіоналізм у тому, чи веде він до більш поляризованої або ж до більш кооперативної світової економіки та світового порядку [18, р. 191]. Хоча поширення регіональних торговельних угод викликало побоювання щодо їхніх наслідків для багатосторонньої торговельної системи, більшість спостерігачів стверджують, що ці дві системи не суперечили одна одній.

Поряд із тим, взаємозв'язок між регіоналізмом і багатосторонньою системою є складним і стає все складнішим у міру того, як збільшується кількість і масштаби регіональних ініціатив. Реалізація викликів, коли регіоналізм і багатосторонність зростатимуть разом (відкритий регіоналізм), а не окремо (закритий регіоналізм), - це, мабуть, найбільш актуальне питання, яке стоїть перед торговельними політиками сьогодні. Добре структуровані механізми регіональної інтеграції можуть бути корисними для зміцнення відкритої світової економіки з трьох основних причин. По-перше, регіональні угоди можуть підвищити обізнаність про взаємозалежність торговельних партнерів, тим самим сприяючи прийняттю міжнародних правил з боку національних урядів і груп інтересів. По-друге, регіональні угоди в цілому стикаються з подібними викликами, як і багатостороння торговельна система. Тому проблеми та рішення, що постають під час регіональних переговорів, будуть корисними для подолання подібних труднощів, які виникають у багатосторонніх процесах. По-третє, активізація механізмів міжрегіональної співпраці може слугувати будівельним блоком для зміцнення багатосторонності [22, р. 61].

XX століття принесло із собою посилену динаміку інтеграційних процесів в окремих регіонах світу, що свідчить про пошук нового шляху розвитку економіки. З інтеграцією пов'язана лібералізація, котру не розглядають більше як необхідне зло, а як необхідну умову подальшого економічного розвитку. Самі по собі інтеграційні об'єднання чи групи як новий суб'єкт світової економіки постають у статусі відносно однорідного нового економічного організму, який суттєво відрізняється від навколишнього фону (наприклад, у світовій економіці та міжнародних економічних відносинах), включаючи дві або більше країн (національну економіку). Процес інтеграції об'єднує членів угруповання, а це і є взаємною адаптацією структур сингулярних економік [23, р. 89].

Ці міжнародні групи мають регіональний характер. Означає це, що вони утворюються країнами, які належать до спільного географічного регіону, часто взаємодіють за принципом сусідства й характеризуються аналогічним рівнем економічного розвитку. Варто підкреслити, що інтеграційні групи можуть мати подвійний характер: формальні (інституціоналізовані) та неформальні. Перші мають правильно організовані структури й органи влади. Їхня місія - стимулювання й підтримка інтеграційних процесів інституційним шляхом. Наприклад, такі групи як ЄС, NAFTA і ASEAN. Неформальні групи позбавлені формальних структур, які б ініціювали й сприяли підвищенню динаміки інтеграційних процесів, хоча й фундується з боку країн, що пов'язані сильними економічними зв'язками, наприклад комерційними чи виробничими. Прикладом можуть бути існуючі, але не формалізовані відносини між Канадою, США і Мексикою до утворення NAFTA [11, р. 32].

Така інтеграція потребує не лише раціонального

ставлення до економічних питань, але й сильної політичної волі. Більшість інтеграційних процесів обмежується прикладами зони вільної торгівлі: організація на кшталт ЕФТА (Європейської асоціації вільної торгівлі), COMESA (Спільного ринку Східної та Південної Африки) та ANZCERTA (Зони вільної торгівлі між Австралією та Новою Зеландією). Метою інтеграційних груп є не лише ліквідація економічних бар'єрів і збільшення обсягів торгівлі, але й науково-технічна, соціокультурна та фінансова співпраця, чим, власне, і відрізняється феномен нової регіоналізації [18, р. 212].

У загальному значенні міжнародна економічна інтеграція розуміється як процес злиття національних економік, який означає не додавання економічних потенціалів, а створення нового економічного організму з різними атрибутами. Останнім часом спостерігається бум інтеграційних процесів у різних регіонах світу. Новий регіоналізм перетворився на один із основних елементів розвитку світової економіки на сучасному етапі, інтеграційні ініціативи є відмінними від попередніх. Вони включають значно більше країн, мають ширший діапазон і різні форми. Старі групи намагаються активізувати свою діяльність і в той же час підписувати нові регіональні угоди. Зовнішні та внутрішні умови процесів економічного співробітництва, зокрема в окремих країнах, також відрізняються. Зміна політичного клімату, завершення холодної війни та демократичних змін, а ще зміна моделей із вектора всередину назовні були ефективними в багатьох країнах [18, р. 213]. Нові умови спричинили появу різних форм інтеграції та укладання інтеграційних угод у різних регіонах світу згідно з новими правилами. Фактичні процеси є прикладом інтеграції країн із різноманітним потенціалом і різним рівнем розвитку. Країни з меншим рівнем намагаються інтегруватися з тими, які є основними центрами світової економіки.

Нова стадія інтеграції часто визначається як відкритий регіоналізм, а це означає, що її мета не створення тісних комерційних блоків, а лише збільшення зони вільної торгівлі. Міжнародне регіональне співробітництво розглядається як фактор зміцнення демократичної та політичної стабілізації, забезпечення економічного прогресу та поліпшення життя. Що стосується співвідношення процесів глобалізації та міжнародної регіоналізації, то відносини між ними сприймаються по-різному: від взаємодоповнення до опозиції [11, р. 17]. На нашу думку, точка зору, відповідно до якої обидві тенденції є симбіотичними, має право на існування. Урешті-решт, розвиток регіоналізації і був відповіддю на процес глобалізації, тоді як глобалізація і сили, що її стимулюють, виникли внаслідок конкуренції у світі. Попри спільність базису, цілі, принципи та правила урізноманітнюються.

Процеси світової глобалізації обумовлені логікою конкуренції та мотивацією економічного суб'єкта (найбільш ефективні форми та локалізація економічної діяльності, динаміка якої відрізняється від інтеграції). Діяльність регіоналізму, в основному, не обмежується потребами співпраці в економіці, торкаючись інших сфер. Метою регіональної співпраці є усунення розбіжностей та протиріч між економікою й іншими галузями, підвищивши їх шанси на розвиток [15, р. 87]. Чим тіснішою буде співпраця між трьома основними центрами світової економіки (Азією, Європою і Північною Америкою), тим більша ймовірність, що світова економіка буде інтегрована в глобальном масштабі, не розділяючись на кілька регіональних торговельних блоків. Таким чином, взаємовигідні зв'язки між багатосторонністю та регіоналізмом можуть існувати.

Не можна не відзначити вплив фінансової кризи на міжнародні економічні відносини. Наприкінці квітня 2009 р. Міжнародний валютний фонд (МВФ) випустив останнє видання своєї флагманської публікації "Перспективи розвитку світової економіки" (World Economic Outlook). Її особливість у тому, що вона є спробою діагностувати здоров'я світової економіки з моменту початку світової фінансової кризи. Ключовим показником WEO є зростання ВВП, і відповідно до нових даних упродовж останніх 5 років помічене його збільшення в щонайменше 182 країнах.

Упродовж останніх десятиліть світова економіка безупинно переживає серію деформацій і напружень у межах поточної хвилі глобалізації. Донедавна більшість ризиків глобалізації значною мірою були пов'язані з тими країнами, що розвиваються. У 1980-х рр. країни з середнім і низьким рівнем доходів пережили серйозну боргову кризу. Більшість країн із низьким рівнем доходу мали очікувати на врегулювання їхньої затяжної боргової кризи, поки не покращилася ситуація навколо великої заборгованості бідних країн (Heavily Indebted Poor Countries) унаслідок значного скорочення їхньої боргової частки в рамках Багатонаціональної ініціативи зі скорочення боргів (Multilateral Debt Relief Initiative) у 2005 р. На початку 1990-х більшість країн із середнім рівнем доходів разом із нещодавно утвореною економікою перехідного періоду були реінтегровані на міжнародні ринки капіталів як країни, де відбувається формування засад ринкової економіки шляхом реструктуризації заборгованості за планом Брейді [1, с. 14].

Ринки, котрі розвиваються, неодноразово підпадали під вплив фінансової кризи, зокрема мали гіркий досвід із валютними атаками та деструкціями, що негативно відобразилося на балансах їхніх фінансових установ, корпорацій та домогосподарств з огляду на високий ступінь доларизації зобов'язань. Цей досвід руйнівного впливу на розвиток економіки допоміг розробникам політики в країнах, де ринки лише формуються, усвідомити величезні витрати, які б вони отримали, беручи участь на периферії у процесі фінансової глобалізації. Більшість із них вирішили зберігати великі суми міжнародних резервів для цілей самострахування, що значно перевищує будь-які дефіцити, котрі наявні в результаті операцій із поточними рахунками [14; 25]. У поєднанні зі спеціальним статусом, що надається валюті США в межах міжнародної валютно-платіжної системи після Бреттон-Вудського періоду, стримувальний ефект світового масштабу призвів до появи глобальних мікробалансів. З початком 2000-х рр. економіка США перетворилася на найбільшого боржника у світі, породивши масовий дефіцит на фіскальних і поточних рахунках, а це, у свою чергу, закінчилося глобальною фінансовою кризою 2007-2008 рр.

Вливання великих обсягів заощаджень в американську економіку за умови полегшеної монетарної політики призвело до житлово-кредитного буму, котрий врешті-решт закінчився субстандартною іпотечною кризою. Тому не дивно, що в межах сучасної фінансової глобалізації з абсолютно інтегрованими ринками коштів і капіталу в усьому світі це, здавалося б, локалізоване явище не обмежалося лише економікою США, хоч остання й вважається епіцентром першої світової фінансової кризи у XXI ст. [21, р. 505].

Станом на середину 2007 р. надмірна залежність від ринкових сил та механізмів без належних і ефективних важелів і систем регулювання процесом глобалізації призвела до появи великих тріщин, що загрожували стабільності світової економіки на двох фронтах: різке зростання цін на основні сировинні товари, яке досяг-

ло найвищої точки у 2008 р., і світова фінансова криза. Це вплинуло на світову економіку саме в той час, коли більшість намагалися уникнути різкого економічного спаду й рецесії в умовах кредитної кризи, яка охопила фінансові установи та ринки США і Західної Європи.

Страх інфляційного тиску, який особливо загрожує макроекономічній стабільності західних ринків, породжує серйозну дилему для центральних банків і монетарних органів цих економік. Переконавання, що будь-які інфляційні очікування можуть бути своєчасно та успішно розвіяні за рахунок прийняття інституційної структури таргетування інфляції, зіштовхнулися із серйозним випробуванням. Інфляційний таргетинг із тонкими налаштуваннями єдиного політичного інструменту відсоткових ставок був погано підготовленим для боротьби з інфляцією з позиції витрат, котра пов'язана з різким збільшенням цін на імпортні товари, враховуючи структурні зрушення відносно релевантних цін. Зокрема, стрімке зростання цін на основні споживчі товари, такі як паливо і продукти харчування, вартість яких екзогенно визначається на світових товарних ринках, породили соціальні й політичні занепокоєння на світовій арені [9, р. 117]. Із середини 2007 р. політики, особливо в країнах, що розвиваються і є прямо залежними від імпорту нафти та продуктів харчування, підняли хвилю занепокоєння щодо негативних наслідків від зростання цін на паливо й дефіциту продовольства для життєзабезпечення бідного населення в міській та сільській місцевостях.

Упродовж року, починаючи з середини літа 2007 р., фінансові потрясіння були обмежені зусиллями установ США і Західної Європи, а світова економіка в цілому спромоглася зберегти свій імпульс на тлі бурхливого економічного зростання, яке демонстрували країни, що розвиваються, а також суб'єкти з багатшими ресурсами, котрі пережили тривалий товарний бум за останній час. Проте серія подій, яка завдала удару по великих фінансових інституціях на Волл-стріт у середині вересня 2008 р., потрясла світ і радикально змінила долю і глобальний економічний курс. Страх прискорення інфляції та дефіциту палива й продовольчих товарів у всьому світі був підкріплений ще одним побоюванням щодо можливої рецесії та депресії, які охопили економіки прогресуючих країн, включно з державами Східної Європи, Латинської Америки й Азії, де лише формуються ринки, африканські та азійські країни з низькою дохідністю, а ще ареал Економічної комісії країн Латинської Америки та Карибського басейну (ECLAC) з обмеженими зв'язками на фінансовому ринку. Після такого жодна країна вже не змогла залишитися звичайним спостерігачем [8, р. 901].

Безпрецедентні події в надзвичайних масштабах на Волл-стріт у середині вересня 2008 р. різко й кардинально змінили хід дискусій стосовно економічної політики, а ще - найближчих перспектив світової економіки. Раннє банкрутство Bears Stearns і його поглинання JP Morgan-Chase у березні 2008 р. і крах інших банків та фінансових установ у США та Європі показали глибину кризи та заморожування кредитів, що заважає нормальному функціонуванню фінансових ринків у цих економіках [5, р. 52]. На початку вересня уряд США виступив спонсором іпотечного викупу Freddie Mac і Fannie Mae, що в сумі становив близько половини іпотечних кредитів Америки на суму 5 трильйонів доларів. Обидва одразу були практично націоналізовані після того, як ранній рятувальний пакет не зміг їх зміцнити. Потім з'явилися новини про банкрутство "Lehman Brothers" - одного з чотирьох великих інвестиційних банків Волл-стріт, що відбулося відразу після захоплення Merrill Lynch

Банком Америки та поживлення пакету виплат у розмірі 85 мільярдів доларів США для американської страхової групи (AIG), що змусило кожного відчути масштаб проблем на Волл-стріт.

Через те, що інвестори миттєво здійснювали перехід від ринків цінних паперів до купівлі безпечних інвестицій, фондові ринки почали падати в усьому світі. Фінансові документи, такі як фонди грошового ринку та комерційні папери, які зазвичай розглядаються як ліквідні та з низьким рівнем ризику, більше не є безпечними активами. Перенесення торговельних потоків, що базуються на ставках на коливанні обмінного курсу й диференціації відсоткових ставок між основними валютами та тими, що мають відношення до ринків, які розвиваються, швидко прискорювалося [2]. Завдяки цим швидким корегуванням портфеля, упродовж декількох днів і тижнів відбулася суттєва зміна відносних позицій між трьома основними валютами - американським долларом, євро та ієною.

Світова фінансова криза швидко стає реальністю, і побічні ефекти в секторі реальної економіки відчуваються найближчим часом у всьому світі. Жодна країна не була захищена від каскадних наслідків кризи. Шкідлива комбінація негативних наслідків багатства, що випливає з падіння цін на фінансові та нерухомі активи, погіршення балансів банківських та інших фінансових інститутів, зі становища домашніх господарств і корпоративних секторів, які в умовах серйозної кредитної кризи стримуються позиками, ще більше нагнітає ситуацію навколо інвестиційного клімату. Це класичний рецепт для запуску дефляційної тенденції згідно з теорією боргової дефляції, яку висунув Ірвінг Фішер, з метою пояснити ситуацію навколо Великої депресії в 1930-х рр. [20, р. 337-339].

До кінця 2008 р. світова економіка швидко вступила в фазу глобально-синхронного сповільнення й у першому кварталі 2009 р. рушила в напрямку глобальної рецесії. Із часом лише зростали побоювання, що поточна фінансова криза може перерости у глобальну депресію XXI ст. Швидкість, з якою світова економіка перетворилася на жертву хвилі фінансової кризи в США та Європі, здивувала всіх. У другому кварталі 2009 р. з'явилися ознаки, які свідчили про те, що найгірший етап може бути подолано в результаті застосування надмірно масштабних антициклічних політичних пакетів, котрі запроваджуються низкою розвинених країн і тих, що розвиваються, ураховуючи їхні масові ін'єкції ліквідності в банківський сектор для пом'якшення масштабу й глибини рецесії. Тим не менш, величезного збитку вже було завдано діяльності реального сектора, зокрема у плані світового скорочення промислового виробництва через серйозну глобальну кредитну кризу та безпрецедентне падіння світової торгівлі в післявоєнну епоху [21, р. 519].

У світлі вищезазначеного потрібно спробувати відповісти на запитання: наскільки гіршим є світ і міжнародні економічні відносини зокрема з огляду на кризу? З початку останньої прогнози зростання були скорочені за всіма напрямками. Просте порівняння прогнозів зростання у 2009 р. з прогнозом МВФ у квітні на той самий рік, що був зроблений на початку кризи, може засвідчити, наскільки гіршою є ситуація нині. Упродовж жовтня-квітня прогноз глобального зростання на 2009 р. був переглянутий у бік зниження на 4,3 % - це падіння обсягів як у прогресивних країнах (4,3 %), так і в тих, що перебувають на шляху розвитку (4,5 %), незважаючи на суттєві коливання на регіональному та державному рівнях. Східна Європа та Центральна Азія зіткнулися з найбільш різкими змінами у власних прогнозах щодо

зростання, натомість в окремих прогресуючих азіатських країнах спостерігалось відносно невелике, але значне коригування. Великий контраст у цьому відношенні можна спостерігати між Росією (11,5 %) та Китаєм (2,7 %) й Індією (2,4 %) [8, р. 912].

Для того, щоб краще зрозуміти, як криза впливає на рівень доходів у різних країнах, потрібно також урахувати зміни умов торгівлі: відносну ціну на експорт та імпорт. Коли ціни на експорт країни зростають порівняно з цінами на імпорт, що є покращенням умов торгівлі, у такому разі країна може дозволити собі збільшити обсяги товарів і послуг незалежно від змін показників власного виробництва. Коли експортні ціни падають порівняно з імпортними, тоді теж саме виробництво знижує споживання.

Перш ніж оцінити ефект доходу від змін в умовах торгівлі у світовій економіці, спочатку потрібно оцінити вартість чистого експорту у відсотках від ВВП для кожної економіки, дезагрегуючи до чотирьох товарних пакетів: паливо, метали, продукти харчування та сільське господарство. Потім множимо на прогнозовану зміну цін у 2009 р. для кожної із чотирьох категорій, прогнози яких надаються в квітневій WEO. Додавання їх разом дає ефект доходу, котрий спричинений змінами умов торгівлі. Потім цей ефект можна додати до прогнозованого зростання ВВП у 2009 р., щоби зрозуміти приблизно загальні зміни в межах національного доходу [7, р. 90].

Колапс цін на сировинні товари за останній час суттєво впливає на національний дохід у більшості країн світу. Для чистих імпортерів товарів умови торгівлі є позитивними, такими, що частково пом'якшують наслідки кризи й забезпечують необхідний перепочинок під час скорочення світової економічної активності. Уплив цього ефекту - зниження цін на паливо, що виступає як автоматичний стабілізатор у відповідь на зниження світового попиту. Китай та Індія знову мають кращий вигляд, якщо враховувати їхні послаблені вимоги до імпорту. Для чистих експортерів товарів, а особливо палива, таких як Росія, Канада та Мексика, навпаки, депресія цін призводить до падіння попиту на експорт. Особливо болючим ефект є для Росії, національний дохід якої, наприклад у 2015 р., перебував на позначці 13,0 %. Велике питання для багатьох країн-експортерів сировини, що розвиваються, - це те, наскільки стабільний ріст Китаю та Індії може стримувати глобальні ціни на сировину, враховуючи послаблення темпів США та Європи.

Хоча історія національного доходу є більш повним уявленням про вплив кризи на рівень життя, вона залишається неповною без розгляду рівності, безробіття та бідності. Людський вплив кризи є непереборною історією, проте складніше аналізувати статистику в режимі реального часу.

Глибокий аналіз проявів кризи на сучасному етапі підтверджує деякі думки щодо її серйозності, поширеності та тривалості. Хоч практично всі країни перебувають під загрозою глобальної рецесії, утім, витрати не є і не будуть однаковими; конкретні регіони та країни будуть страждати більше за інших, існує невелика кореляція між економікою відповідальності за посилення кризи та покаранням, із яким вони зараз зіштовхуються. Виходячи з характеру колапсу і прогнозованої моделі відшкодувань, можна сформулювати певне враження про те, що тривалий вплив економічного спаду може мати глобальний формат. У цій кризі абсолютних переможців немає, оскільки практично кожна країна втрачає, але економіки, котрі, як очікується, постраждають найменше, можуть стати в майбутньому сильнішими, а

для низки країн ще й важливим інструментом міжнародної політики [10, р. 315].

Якщо спочатку поширення кризи трактувалося в поняттях так званої теорії смертельного від'єднання (death of decoupling), котра пояснює ситуацію, за якої економіки розвинених країн Заходу, то шлях до їх відновлення і є остаточним обґрунтуванням цієї теорії. Незважаючи на те, що прогнози зростання Китаю та Індії на 2009 р. є нижчими за попередні роки, усе ж таки вони значною мірою випереджають показники інших великих економік у найближчому майбутньому.

Попри те, що обидві ці країни випереджають інші в середньостроковій перспективі, Індія, на яку припадає лише 2 % світового обсягу виробництва, залишається занадто бідною, щоб сьогодні мати вирішальний вплив на світову економіку. Хоча довгострокові тенденції ясно вказують на те, що Індія стане однією з домінуючих економічних сил у найближчому десятилітті, тоді як Китай готовий і сьогодні до такого розвитку подій. Фактично, наступні п'ять років можуть, зрештою, перетворити теорію від'єднання на ключовий аргумент. Зважаючи на глибину та тривалість скорочень на Заході, Китай виглядає як єдиний надійний двигун глобального зростання, принаймні в середньостроковій перспективі, що становить майже чверть загального об'єму світової економіки в період між 2008 і 2013 роками. Криза лише прискорила зміни в глобально-економічному розкладі, де ініціатива переходить від Заходу до Сходу. Китай стає менш залежним від економіки Заходу, тоді як Захід і, по суті, весь світ поступово стають більш залежними від Китаю.

На іншому кінці спектра знаходяться країни Східної Європи і СНД, валова частка яких у світовій економіці впала внаслідок кризи. Наприклад, Росія вже вкотре офіційно оголошує про своє прагнення стати п'ятою за величиною економікою у світі до 2020 р., але за прогнозами, ураховуючи міжнародні санкції, попереду лише падіння й погіршення ситуації, ніж було до кризи. Економіки Східної Європи і Центральної Азії, що пережили крах комунізму, сьогодні несуть основний тягар кризи капіталізму.

Висновки

Глобалізація та інформаційно-технологічний розвиток породжують чималу кількість нових тенденцій, викликів і серйозних проблем для міжнародної економічної системи. Поряд з актуалізацією нової торговельно-інвестиційної системи питання про маргіналізацію країн, фірм та агентів, що не здатні конкурувати з великими успішними економічними суб'єктами, ситуація навколо міжнародної економічної системи в питаннях торгівлі, глобалізаційних корективів, регіоналізації і впливу фінансової кризи позначається певними тенденціями.

По-перше, рушійна сила глобалізації торгівлі та технологічна еволюція суттєво змінили міжнародні торговельні карти, знизили вартість дистанції, підвищивши ефективність торгівлі й міжнародного розподілу праці, особливо це стосується ринку високотехнологічної продукції на ґрунті інноваційних розробок. Спостерігається зниження тарифів і підвищення нормативів. Тенденція до зменшення вартості дистанції в міжнародній торгівлі буквально ліквідує традиційну парадигму щодо віддаленості мешканців планети один від одного, що гальмує торгівлю. Перешкоди торгівлі мають менше спільного з митними зборами чи адміністративними витратами перетину кордону порівняно з регуляторними відмінностями в різних сферах, таких як охорона

здоров'я, безпека чи навколишнє середовище. Запобіжні принципи в міжнародній торгівлі творять нові проблеми, які дисонують з ідеологічним нейтралітетом, котрий регулює встановлення перешкод для меркантильного світу. У межах нового ландшафту партнерам не потрібно скорочувати витрати і оптимізувати прибутки, щоб уможливити дію політично обумовлених стандартів. Ключовим є посилення на принцип обережності, виходячи з логіки обґрунтування управління ризиками відповідно до культурно-морального статусу партнера, що свідчить про радикальний розрив із нейтралітетом, на основі якого був побудований традиційний підхід до міжнародної торгівлі.

По-друге, разом із прискоренням, посиленням, сприянням кращій інтеграції та виходом на новий рівень розвитку глобалізація послаблює спроможність суверенної держави здійснювати незалежні політичні дії, що актуально в царині економічної політики. Вона все більше підпорядковує національні економічні політики логіці світового ринку, сприяючи радикальному перетворенню наявних економічно-політичних структур у міжнародні відносини, де системи ефективного мислення й дії не обмежуються географічними кордонами. Із цієї точки зору, глобалізація є багатогранною, складною і динамічною концепцією, серед характерних атрибутів якої - ліберальний капіталізм та інформаційно-технологічна революція. За всіма прогнозами йдеться про неперервний процес із потужним суспільно-трансформацийним потенціалом, серед очевидних переваг якого - технології поєднання і зменшення торгових та інвестиційних бар'єрів у всьому світі. Серед чималої кількості недоліків можна виділити два найбільш показових: антидемократизм і поглиблення поділу держав в економічному та політичному аспектах на мейнстрімних (прогресивних) і маргінальних, що свідчить про нерівномірний розподіл глобалізаційних процесів.

По-третє, на противагу такій нерівномірній глобалізації виникає феномен економічного регіоналізму в другій половині минулого століття, що відображає динамічні аспекти регіональної співпраці (зростання соціально-економічної взаємодії, регіональної ідентичності та свідомості) і спричиняється зростанням потоку товарів, людей та ідей у межах локальної просторової одиниці. Основна дискусія, яка сьогодні відбувається навколо економічного регіоналізму, полягає у тому, чи він сприяє більшій поляризації міжнародної економіки та світового порядку, чи підштовхує до більшої кооперації. Попри те, що поширення регіональних торговельних угод викликало побоювання щодо їхніх наслідків для багатосторонньої торговельної системи, більшість спостерігачів стверджують, що ці дві системи не суперечать одна одній. Особливість нового "відкритого" регіоналізму в утворенні міжнародних формальних (інститутів) і неформальних інтеграційних груп, метою яких є не лише ліквідація економічних бар'єрів і збільшення обсягів торгівлі, а й науково-технічна, соціокультурна та фінансова співпраця. Міжнародна регіональна співпраця постає фактором зміцнення демократичної та політичної стабілізації, забезпечення економічного прогресу й поліпшення життя. Щодо співвідношення процесів глобалізації та міжнародної регіоналізації, то відносини між ними трактуються по-різному: від взаємного доповнення до опозиції.

По-четверте, не можна також ігнорувати вплив світової фінансової кризи на міжнародні економічні відносини, системні заходи щодо подолання наслідків якої проводяться й сьогодні. Світова економіка зіштовхнулася з найбільшою кризою з часів Великої депресії. Перед усіма регіонами величезні проблеми, пов'язані

з уповільненням темпів зростання в розвинених країнах, а також глобальною кредитною кризою. Не кажучи вже про фінансову глобалізацію, яка поглиблює проблему світових зобов'язань, боргових інструментів країн світу, невиконання яких може закінчитися дефолтом, а також іншими небажаними соціально-економічними наслідками як для боржника країни, так і для всієї фінансової системи. Відомо, що, за даними МВФ, станом на жовтень 2016 р., рівень спільного боргу урядів, домогосподарств і нефінансового сектора у світовій економіці досяг 152 трильйонів доларів, що означає 225 % світового ВВП.

Ніхто після цієї кризи за наслідками не вийшов переможцем, адже майже кожна країна втратила в економічному плані. Разом із тим, інший момент полягає в тому, які країни постраждають найменше від того і стануть у майбутньому сильнішими, перетворивши свій економічний потенціал на важливий інструмент міжнародної політики. З огляду на теорію смертельного від'єднання (death of decoupling), котра пояснює ситуацію, коли економіки, що розвиваються, більше не залежать від економік розвинених країн Заходу, і стає сьогодні все більш популярною, експерти-міжнародники великі шанси віддають Китаю, Індії та Африканському регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитриев В. А. О механизмах урегулирования суверенных долговых обязательств. *Финансы: теория и практика*. 2006. С. 11-25.
2. Leigh D., Abiad A., Mody A. International Finance and Income Convergence: Europe is Different. *IMF Working Paper* № 07/64, 2007. URL: http://www.ecb.europa.eu/events/pdf/conferences/ecbcsf_cmfi2/Leigh_presentation.pdf (дата звернення: 17.01.2018) DOI: 10.5089/9781451866285.001.
3. Ackerman F., Gallagher K. The Shrinking Gains from Global Trade Liberalization in Computable General Equilibrium Models: A Critical Assessment. *International Journal of Political Economy*. 2008. № 37 (1). Pp. 50-77. DOI: 10.2753/ijp0891-1916370103.
4. Agosin M. R., Mayer R. Foreign Investment in Developing Countries: Does it Crowd in Domestic Investment? *UNCTAD Discussion Paper*. № 146, February, 2000. URL: http://unctad.org/en/docs/dp_146.en.pdf (дата звернення: 01.02.2018).
5. Backe P. How Did the Global Financial Crisis Affect the CESEE Region and Latin America? *Focus on European Economic Integration*. 2010. № 1. Pp. 49-66.
6. Bila S. Basic trends in international economy modification affected by "openness", "neoprotectionism" and globalization. M. Bezpartochnyi [ed.] *Transformation of international economic relations: modern challenges, risks, opportunities and prospects: collective monograph* in 3 Vol. ISMA University. Riga: «Landmark» SIA, 2017. Vol. 3. Pp. 8-16.
7. Broadman H. G. Africa's Silk Road: China and India's New Economic Frontier. *Default Book Series*. November 2006. 391 p. DOI: 10.1596/978-0-8213-6835-0.
8. Claessens S., Horen N. van The Impact of the Global Financial Crisis on Banking Globalization. *IMF Economic Review*. 2015. Vol. 63. Pp. 868-918. DOI: 10.1057/imfer.2015.38.
9. Copeland L. S. Exchange Rates and International Finance. Harlow: Pearson Education Limited, 2008. 544 p.
10. Dicken P. Global Shift: Reshaping the Global Economic Map In The 21st Century. London: Sage, 2003. 656 p.
11. Gamble A., Payne A. (eds). Regionalism and World Order. New York: St Martin's Press, 1996. 296 p. DOI: 10.1007/978-1-349-24514-7.
12. Gill S. Globalisation, market civilization, and disciplinary neo-liberalism. *Millennium: Journal of International Studies*. 1995. № 24. Pp. 399-423.
13. Hamwey R. M. Expanding National Policy Space for Development: Why The Multilateral Trading System Must Change.

Working Paper 25, The South Centre, September, 2005. URL: <http://econwpa.repec.org/eps/dev/papers/0511/0511005.pdf> (дата звернення: 15.01.2018).

14. Kaltenbrunner A., Nissanke M. The Case for an Intermediate Exchange Rate Regime with Endogenising Market Structures and Capital Mobility: An Empirical Study of Brazil. *UNU-WIDER Research Paper*, 2009/29, May, 2009. URL: <https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/RP2009-29.pdf> (дата звернення: 11.01.2018).

15. Katzenstein P. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1996. 560 p.

16. Katzenstein P. Regionalism in comparative perspective. *Cooperation and Conflict*. 1996. Vol. 31. Pp. 123-159. DOI: 10.1177/0010836796031002001.

17. Kiely R., Marfleet P. *Globalisation and the Third World*. London: Routledge, 1998. 236 p. DOI: 10.4324/9780203347164.

18. Mittelman J. Rethinking the "New Regionalism" in the context of globalization. *Global Governance*. 1996. Vol. 2. Pp. 189-214.

19. Petrovic A., Tutsch R. National rescue measures in response to the current financial crisis. *ECB Legal Working Paper*. № 8, July, 2009. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scplps/>

ecblwp8.pdf?23b81a456ecb550cfcd1b693d4f10685 (дата звернення: 26.01.2018).

20. Fisher I. The Debt-Deflation Theory of Great Depressions. *Econometrica*. 1933. № 1. Pp. 337-357. DOI: 10.2307/1907327.

21. Frank N. Hesse H. Financial Spillovers to Emerging Markets During the Global Financial Crisis. *Czech Journal of Economics and Finance*. 2009. № 6 (59). Pp. 507-521.

22. Frankel J. *Regional Trading Blocs in the World Economic System*. New York: Institute for International Economics, 1997. 388 p.

23. Vayrynen R. *Globalisation and Global Governance*. New York, Rowman & Littlefield, 1999. 304 p.

24. Wolf Ch. Straddling economics and politics: cross-cutting issues in Asia, the United States, and the global economy. RAND Corporation. 228 p.

25. Zhang S., Chin K. L., Miller J. Women's participation in Chinese transnational human smuggling: A gendered market perspective. *Criminology*. 2007. Vol. 45 (3). P. 699-733. DOI: 10.1111/j.1745-9125.2007.00085.x.

26. Білецький В. С., Білецький Віт. В. Глобалізм як явище сучасного світу і його вплив на трансформацію особистості (соціально-філософський аспект). *Донець, вісн. Наук. т-ва ім. Шевченка*. Донецьк, 2004. Т. 5. С. 46-52.

Ревенко Анатолій,

кандидат економічних наук, доцент,

Київський національний університет культури і мистецтв, г. Київ

МЕЖДУНАРОДНАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СИСТЕМА: ТЕНДЕНЦИИ И ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННОСТИ

В статье рассмотрены основные тенденции и вызовы в контексте международной экономической системы на современном этапе. Особое внимание уделено анализу ситуации в международной торговой сфере, осмыслению вызовов, перед которыми оказалась международная экономическая система, учитывая эффект глобализации, раскрытию феномена "нового" экономического регионализма, а также выделению последствий влияния мирового финансового кризиса на международную экономическую ситуацию сегодня.

Ключевые слова: международные отношения; международная экономическая система; международная торговля; глобализация; экономическая регионализация; финансовый кризис.

Revenko Anatoliy,

Candidate of economic sciences, associate professor,

Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

INTERNATIONAL ECONOMICAL SYSTEM: TENDENCIES AND CHALLENGES OF MODERNITY

In the article the main tendencies and challenges in the context of international economical system at the modern stage are considered.

It is pointed that the driving force of globalization of trading and technological evolution essentially have changed the international trading cards, low the costs of distance, increasing the efficiency of trading and international distribution of labour, especially as for the market of high technological products on the base of innovative development. It is observed the tariff reduction and raising standards. Tendency to the costs' reduction in international trading simply eliminates the traditional paradigm concerning the remoteness of the inhabitants of the planet from each other, which hinders trade. Trading obstacles have less in common with customs duties or administrative costs of boards crossing in comparison with regulatory differences in various areas such as health, safety or the environment. Safety precautions in international trading make new problems which are dissonant with ideological neutrality which regulates making obstacles for the mercantile world.

It is focused attention that together with acceleration, strengthening, promoting better integration and moving to a new level of development, globalization weakens the ability of a sovereign state to carry out independent political actions which are actually in real of economical policy. It more and more subordinates national economic policies to the logic of the world market, contributing to a radical transformation of existing economic and political structures into international relations, where systems of effective thinking and action are not limited to geographical boundaries. Among big number of disadvantages it can be highlighted two more significant: anti-democracy and the deepening of the division of powers in economic and political aspects on mainstream (progressive) and marginal which testify to the uneven distribution of globalization processes.

It is affirmed that in contrast to the uneven globalization, the phenomenon of economic regionalism emerged in the second half of the last century, reflecting the dynamic aspects of regional cooperation (the growth of socio-economic interaction, regional identity and consciousness) and is caused by an increase in the flow of goods, people and ideas within the local spatial unit. Peculiarities of new "open" regionalism in making international formal (institutes) and informal integration groups, purpose of which not only the liquidation of economical barriers but also increasing volumes of trading and scientific-technical, socio-cultural and financial co-operation. International regional co-operation becomes a factor of strengthening democratic and political stabilization, ensuring economic progress and improving life.

It is underlined the fact that impossible to ignore the influence of world finance crisis on the international economical relationships, systematical measures as for overcoming the consequences of which are being carried out today. The countries which suffer least from this and will become stronger in the future, transforming their economic potential into an important instrument of international politics.

Key words: *international relationship; international economical system; international trading; globalization; economical regionalization; finance crisis.*

REFERENCES

1. Dmitriev, V.A., 2006. On the Mechanisms for the Regulation of Sovereign Debt Obligations. *Finance: theory and practice*, 4, 11-25. (rus).
2. Abiad, A., D. Leigh and A. Mody, 2007. International Finance and Income Convergence: Europe is Different, *IMF Working Paper* № 07/64. DOI: 10.5089/9781451866285.001.
3. Ackerman, F. and Gallagher, K., 2008. The Shrinking Gains from Global Trade Liberalization in Computable General Equilibrium Models: A Critical Assessment. *International Journal of Political Economy*, 37(1), 50-78. DOI: 10.2753/ijp0891-1916370103.
4. Agosin, M.R., and Mayer, R., 2000. Foreign Investment in Developing Countries: Does it Crowd in Domestic Investment? *UNCTAD Discussion Paper* № 146, February. (eng).
5. Backe, P. et al., 2010. How Did the Global Financial Crisis Affect the CESEE Region and Latin America? *Focus on European Economic Integration*, 1, 49-66. (eng).
6. Bila, S., 2017. Basic trends in international economy modification affected by "openness", "neoprotectionism" and globalization. *Transformation of international economic relations: modern challenges, risks, opportunities and prospects: collective monograph in 3 vol.* Riga. Vol. 3. p. 8-16. (eng).
7. Broadman, H. G., 2007. Africa's Silk Road: China and India's New Economic Frontier, *World Bank*: Washington D.C. 391 p. DOI: 10.1596/978-0-8213-6835-0.
8. Claessens S. and Horen van N., 2015. The Impact of the Global Financial Crisis on Banking Globalization. *IMF Economic Review*, 63, 868-918. DOI: 10.1057/imfer.2015.38.
9. Copeland, L.S., 2008. *Exchange Rates and International Finance*. Harlow: Pearson Education Limited. 544 p. (eng).
10. Dicken, P., 2003. *Global Shift: Reshaping the Global Economic Map in the 21st Century*. London: Sage. 656 p. (eng).
11. Gamble, A. and Payne A., eds., 1996. *Regionalism and World Order*. New York: St Martin's Press. 296 p. DOI: 10.1007/978-1-349-24514-7.
12. Gill, S., 1995. Globalisation, market civilization, and disciplinary neo-liberalism. *Millennium: Journal of International Studies*, 24, 399-423 (eng).
13. Hamwey, R. M., 2005. Expanding National Policy Space for Development: Why The Multilateral Trading System Must Change, *Working Paper* 25. The South Centre, September. Available at: <http://econwpa.repec.org/eps/dev/papers/0511/0511005.pdf> (eng).
14. Kaltenbrunner, A. and Nissanke, M., 2009. The Case for an Intermediate Exchange Rate Regime with Endogenising Market Structures and Capital Mobility: An Empirical Study of Brazil. *UNU-WIDER Research Paper*, 2009/29, May. Access mode: <https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/RP2009-29.pdf> (eng).
15. Katzenstein, P., ed., 1996a. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press. 560 p. (eng).
16. Katzenstein, P., 1996b. Regionalism in comparative perspective. *Cooperation and Conflict*, 31, 123-59. DOI: 10.1177/0010836796031002001.
17. Kiely, R., Marfleet, P., ed., 1999. *Globalisation and the Third World*. London: Routledge. DOI: 10.4324/9780203347164.
18. Mittelman, J., 1996. Rethinking the "New Regionalism" in the context of globalization. *Global Governance*, 2, 189-214. (eng).
19. Petrovic, A. and Tutsch, R., 2009. National rescue measures in response to the current financial crisis. *ECB Legal Working Paper* No. 8, July. Available at: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scplps/ecblwp8.pdf?23b81a456ecb550cfc1b693d4f10685> (eng).
20. Fisher, I., 1933. The Debt-Deflation Theory of Great Depressions. *Econometrica*, 1, 337-57. DOI: 10.2307/1907327.
21. Frank, N. and Hesse, H., 2009. Financial Spillovers to Emerging Markets During the Global Financial Crisis. *Czech Journal of Economics and Finance*, 6 (59), 507-521. (eng).
22. Frankel, J., 1997. *Regional Trading Blocs in the World Economic System*. New York: Institute for International Economics. 388 p. (eng).
23. Vayrynen, R., 1999. *Globalisation and Global Governance*. New York: Rowman & Littlefield. 304 p. (eng).
24. Wolf, Ch., 2002. Straddling economics and politics: cross-cutting issues in Asia, the United States, and the global economy. RAND Corporation. 228 p. (eng).
25. Zhang, S. X., Chin, K. L., Miller, J., 2007. Women's participation in Chinese transnational human smuggling: A gendered market perspective, *Criminology*, 45(3), 699-733. DOI: 10.1111/j.1745-9125.2007.00085.x.
26. Biletsky, V. S. and Beletsky, V.V., 2004. Globalism as a phenomenon of the modern world and its influence on the transformation of the individual (socio-philosophical aspect). *Donetskyy Visnyk Naukovogo Tjvarystva im. Shevchenko*. Vol.5. Donetsk: 46-52 (ukr).